

Աշխատանքային խումբ`

Նարինե Ռշտունի, Մարիա Մխիթարյան, Արման Դանիելյան

Рабочая группа:

Нарине Рштуни, Мария Мхитарян, Арман Даниелян

Working group:

Narine Rshtuni, Maria Mkhitaryan Arman Danielyan

Քաղաքացիական հասարակության ինստիտուտ

Հասցե՝ 375012, Երևան, Փափազյան 15/46

հեռ./ֆաքս. 3741 – 22 34 40, բջջ. 3749 – 40 36 09

Էլ փոստ. csdu@csdu.am, www.csdu.am

Институт Гражданского Общества

Адрес: Армения, 375012 Ереван, ул. Папазяна 15/46

тел./ факс: 3741 – 22 34 40, моб.: 3749 – 40 36 09

e-mail: csdu@csdu.am, www.csdu.am

Civil Society Institute

Address: 15/46 Papazyan St, 375012 Yerevan, Armenia

tel./ fax: 3741 – 22 34 40, mobile: 3749 – 40 36 09

e-mail: csdu@csdu.am, www.csdu.am

«Բաղաքացիական հասարակության ինստիտուտը» հետազոտության ընթացքում ցուցաբերած օժանդակության համար շնորհակալություն է հայտնում Քրեական պատիժների իրականացման վարչությանը եւ հատկապես՝ վարչության պետի տեղակալ պ-րն Վ. Մելքոնյանին, ինչպես նաև քրեակատարողական հիմնարկների վարչակազմին:

«Союз Развития Гражданского Общества» благодарит за поддержку и оказанное содействие в ходе проведения мониторинга Управление по исполнению уголовных наказаний и в особенности заместителя начальника управления г-на В.Мелконяна, а также администрацию уголовно-исполнительных учреждений.

The Civil Society Institute express his gratitude to the Department for the Implementation of Criminal Sentences, especially the Deputy Head of the Department Mr. Melkonyan and Administration of Penitentiary Institutions for their support and assistance in conducting the research.

Հրատարակումը կատարվել է «Տեղեկատվության ազատության քարոզարշավ» ծրագրի շրջանակներում, բրիտանական Միջազգային զարգացման դեպարտամենտի (DFID) ֆինանսական աջակցությամբ:

Публикация осуществлена в рамках программы «Кампания по Свободе Информации», при финансовой поддержке Британского Департамента Международного Развития (DFID).

The publication was made in the framework of the program “The Freedom Information Campaign” with financial support of the British Department for International Development (DFID).

Բովանդակություն

Նախարան	4
Տեսակցություն	4
Նամակագրություն	6
Հեռախոսակապ	6
Հանձնուրի ընդունման եւ տեսակցություն տրամադրելու կետերը.....	7
Մամուլի, ռադիոյի, հեռուստատեսության մատչելիությունը	7
Դրական փոփոխություններ	8
Առաջարկություններ	8

Содержание

Введение	10
Свидания	10
Переписка.....	12
Телефонная связь.....	12
Пункты приема передач и предоставления свиданий.....	12
Доступ к прессе, к радио и телевидению.	13
Позитивные изменения.	13
Рекомендации.	13

Table of Content

Introduction	15
Visits.....	15
Correspondence	16
Telephone communication	17
Parcel Receipt Points and Visit Rooms	17
Access to Press, TV and Radio.....	17
Positive changes	18
Recommendations	18

Կալանավորված անձանց արտաքին աշխարհի հետ շփվելու իրավունքի պահպանումը ՀՀ քրեակատարողական հիմնարկներում

Հաշվետվություն անցկացված ուսումնասիրության մասին

Նախաբան

Մարդու իրավունքների պաշտպանության Հելսինկյան հիմնադրամի (Վարշավա) օժանդակությամբ եւ ԵԱՀԿ / ԺԻՄԻԳ ֆինանսական աջակցությամբ «Քաղաքացիական հասարակության զարգացման միությունը» և «Ազատագրվածների և բանտարկյալների իրավունքների պաշտպանության միությունը» 2001թ. օգոստոս-նոյեմբերի ընթացքում ՀՀ քննչական մեկուսարաններում անցկացրեցին արտաքին աշխարհի հետ շփման (ձեռքակալման մասին տեղեկացնելու, տեսակցության, նամակագրության, հանձնուքի) իրավունքի պահպանման մոնիտորինգ: Այն նպատակ ուներ ուսումնասիրել ազատագրված անձանց կողմից հարազատներին ու ընկերներին կալանավորված/ձերբակալության մասին հաղորդելու հնարավորությունները, քննչական մեկուսարաններում գտնվողների իրենց հարազատների ու ընկերների հետ տեսակցություն ստանալու, դրանց ընթացքի պայմանները, ընտանիքի հետ նամակագրության միջոցով կապ պահպանելու, հանձնուք ստանալու հնարավորություններն ու պայմանները, հետեւաբար՝ այս բնագավառում առկա իրական վիճակը բացահայտելու, օրենսդրության մեջ, կիրառվող պրակտիկայում փոփոխություններ կատարելու առաջարկություններով հանդես գալու նպատակով:

Անցած տարվա ընթացքում ՀՀ պենիտենցիար համակարգը անցել է Արդարադատության նախարարության ենթակայության տակ: 2001թ. ապրիլի 1-ից ուժի մեջ է մտել և գործում է «Ձերբակալված եւ կալանավորված անձանց պահելու մասին» օրենքը:

Անցկացված մոնիտորինգից մեկ տարի անց (2002թ. դեկտեմբերի 26-27-ին) «Քաղաքացիական հասարակության զարգացման միությունը» ներկայացուցիչները այցելեցին Արդարադատության նախարարության 5 քրեակատարողական հիմնարկ (հետագայում ՔԿՀ)՝ «Նուբարաշեն», «Վարդաշեն», «Գյումրի», «Վանաձոր», «Աբովյան», որտեղ պահվում են նախնական կալանքի տակ գտնվող անձինք: Այցելության ընթացքում դիտարկվել են տեսակցության սենյակները և հանձնուքների ընդունման կետերը, զրույցներ տեղի ունեցան քրեակատարողական հիմնարկների պետերի հետ, տեսակցությունների համար պատասխանատու աշխատակիցների հետ:

Մոնիտորինգը ներառում է քրեակատարողական հիմնարկներում պահվող կալանավորների եւ նրանց ազգականների (ընկերների) միջեւ տեսակցությունների ստացման եւ անցկացման մեխանիզմների, ընտանիքի հետ նամակագրության միջոցով կապ պահպանելու հնարավորության առկայության կամ բացակայության հետազոտությունը, նաեւ հանձնուք ստանալու հնարավորություններն ու պայմանները:

Մոնիտորինգի է ենթարկվել նաեւ ձերբակալված անձանց՝ արտաքին աշխարհի հետ շփման իրավունքի պահպանումը, որ ներառում է հեռախոսակապի, մամուլի, ռադիոյի, հեռուստատեսության տեղեկատվության մատչելիությունը: Հետազոտության արդյունքները համեմատելով նախորդ տարվա տվյալների հետ՝ արձանագրել ենք առկա փոփոխությունները, դժվարությունները, նոր օրենսդրական նորմերի ոչ հստակ կիրառումը: Արդյունքների վերլուծության հիման վրա մշակվել են օրենքի դրույթների կիրառման մեխանիզմների հանձնարարականներ, որոնց միջոցով, կարելի է շտկել գործող պրակտիկան:

Ի տարբերություն նախորդ հետազոտության, որ ներառում էր տեսակցության սենյակների, սպասասենյակների եւ հանձնուքի շենքերի ուսումնասիրումը եւ հիմնված էր բանտարկյալների, դատապաշտպանների, քննիչների, դատավորների, ձերբակալվածների հարազատների հետ անցկացված հարցումների հիման վրա, ներկա մոնիտորինգը սահմանափակվել է վերոհիշյալ շենքերի զննմամբ եւ ՔԿՀ-ի պետերի կամ նրանց տեղակալների հետ ունեցած հարցազրույցներով:

Տեսակցություն

Մեր ուսումնասիրությունները ցույց տվեցին, որ գործող օրենսդրության նորմերի համապատասխան, տեսակցություն ստանալու մեխանիզմը հիմնավորապես փոխվել է:

Համաձայն «Ձերբակալված եւ կալանավորված անձանց պահելու մասին» ՀՀ օրենքի 15-րդ հոդվածի՝ տեսակցություն տրամադրվում է մերձավոր ազգականներին, զանգվածային լրատվության միջոցների ներկայացուցիչներին եւ այլ անձանց: Օրենքի տվյալ դրույթը կամայականորեն եւ տարբեր կերպ է մեկնաբանվում: Եթե «մերձավոր ազգականներին» դեպքում համեմատաբար ամեն ինչ պարզ է, ՔԿՀ-ում այդպիսիք համարվում են ծնողները, երեխաները, ամուսինները, քույրերը, եղբայրները, ապա «այլ անձանց» հետ կապված որոշ խնդիրներ են առաջանում: Այն հարցին, թե ինչպես կլուծվի տեսակցություն տրամադրելու

հարցը, երբ այն խնդրում է ընկերը, հարեւանը եւ այլն, ղեկավարության ներկայացուցիչները տարբեր պատասխաններ տվեցին.

- Հնարավոր է, եթե կալանավորը համաձայնություն է տալիս:
- Չի թույլատրվում, քանի որ պարզ չէ այդ մարդու ով լինելը եւ հանդիպման հնարավոր հետեւանքները :
- Կներժվի, եթե նախկինում միասին կալանքի տակ են պահվել, պատիժ են կրել, կամ հանդիսացել են նույն քրեական գործով մեղադրյալ(կասկածյալ)
- Անչափահաս այցելուներին անչափահաս կալանավորի հետ տեսակցություն չի տրվում: Սակայն դա հնարավոր է կալանավորի հարազատների ներկայության դեպքում:
- Հնարավոր է թույլ տրվի, եթե այցելուն եկել է կալանավորի հարազատների հետ, եւ նրանք երաշխավորում են:

Ակնհայտ է, որ հարկավոր է մշակել տվյալ հարցի հնարավոր ստանդարտները, անցկանցնել վարչակազմի ուսուցում, որպիսի ՔԿՀ-ների ղեկավարների համար հստակ լինի, թե ում եւ ինչ պատճառներով կարելի է մերժել տեսակցությունը:

Ընդհանուր առմամբ տեսակցության տրամադրումը իրականացվում է հետեւյալ սխեմայով: Նախեւառաջ այցելուները դիմում են տեսակցություններ տրամադրող պատուհանին (սովորաբար դա նույն հանձնուրքի պատուհանն է, միայն «Նուբարաշեն» ՔԿՀ-ում են նրանք տարբեր): Ներկայացվում է անձն հաստատող փաստաթուղթ, լրացվում է համապատասխան դիմումի ձևը: Այնուհետև դիմումի վրա դրվում է մակագրություն, եւ ՔԿՀ-ի պետի կամ նրա տեղակալների կողմից թույլատրվում տեսակցությունը: ՔԿՀ-ների ղեկավար անձանց հավաստմամբ այս գործընթացը տեւում է ոչ ավել, քան 20 րոպե: «Նուբարաշեն» ՔԿՀ-ում սակայն, անձնակազմի քանակի բավարար չլինելու պատճառով, ինչը մատնանշեց ՔԿՀ-ի պետը, տեսակցության տրամադրման գործընթացը և սպասելը երկարում է: Միայն «Աբովյան» ՔԿՀ-ում պետի տեղակալը, որ տեսակցություն է տրամադրում, տեսակցությունից առաջ անձամբ հանդիպում է այցելուների հետ եւ տվյալները գրանցում այցելությունների համապատասխան մատյանում: Մնացած քրեակատարողական հիմնարկներում նման մատյան գոյություն չունի, այցելությունների մասին տվյալները գրանցվում են կալանավորի անձնական քարտում, ինչի պատճառով էլ այցելությունների հստակ թվաքանակը ճշտելը գործնականորեն անհնար է դառնում:

Որոշ դեպքերում տեսակցությանը ստիպված են լինում սպասել տեսակցության սենյակների զբաղվածության պատճառով: Ըստ ՔԿՀ-ների ղեկավարների նման դեպքերը հազվադեպ են, քանի որ տեսակցությունները զանգվածային բնույթ չեն կրում: Օրինակ՝ «Աբովյան» ՔԿՀ-ում, որտեղ 30 կալանավոր կա, ղեկտեմբերի 1-ից մինչեւ 26-ն ընկած ժամանակահատվածում գրանցվել է 21 տեսակցություն, «Վանաձոր» ՔԿՀ-ում 23 կալանավորի դեպքում՝ 8 տեսակցություն:

Շենքերում, որտեղ մարդիկ սպասում են հանձնուրք փոխանցելուն կամ տեսակցություն ստանալուն, շատ ցուրտ է: Ձեռուցվում էր միայն «Գյումրի» ՔԿՀ-ի հանձնուրքի սենյակը, այն էլ թույլ հզորության տաքացուցիչով և այնտեղ նույնպես շատ ցուրտ էր:

Նախորդ հետազոտության հետ համեմատած, տեսակցության համար նախատեսված սենյակները հիմնականում չէին փոխվել: Միայն «Վանաձոր» ՔԿՀ-ում ապամոնտաժվել էին երկու վանդակ, եւ այժմ տեսակցության տարածքը միջանցքի վերջում գտնվող մետաղական ցանցով մեկուսացված, կալանավորի եւ նրա հարազատների համար նախատեսված երկու սեղան եւ աթոռներով, մի տարածք է: Առաստաղի տակ գտնվող սենյակի օդանցքները փողոց են դուրս գալիս եւ արդյունքում սենյակի ջերմաստիճանը մինուս 1,5 էր: Նույն հիմնարկում նշանակալիորեն փոխվել եւ ավելի հաճելի էր դարձել երեխաների հետ տեսակցությունների համար նախատեսված սենյակը: Այժմ սենյակում կային սեղան, աթոռակներ, նկարներ, խաղալիքներ:

Ձեռուցվում էին «Գյումրի»-ի եւ «Վարդաշեն»-ի տեսակցության սենյակները: «Գյումրի»-ի տեսակցության սենյակը շատ փոքր էր: Հարեւան բանտախցի հաշվին այն կարելի է ընդլայնել եւ հարմարավետ դարձնել, սակայն վերանորոգման աշխատանքների համար գումար է հարկավոր: Այցելության պահին սենյակում հզոր տաքացուցիչներ էին միացված, բայց ջերմաստիճանը +5 էր: Կարելի է ենթադրել, որ տաքացուցիչ սարքերը նոր էին միացվել:

Տարածքների ջեռուցման հարցը բավականին բարդ է, քանի որ Վարչությունը էլեկտրաէներգիայի ծախսի վճարման պարտք ունի:

«Նուբարաշեն»-ի ղեկավարության ներկայացուցիչները խոստովանեցին, որ պատերին ամրացրած աթոռակների անհարմարավետության պատճառով թե կալանավորը, եւ թե նրա հարազատները ստիպված են լինում տեսակցությունն անցկացնել կանգնած վիճակում:

«Աբովյան»-ի տեսակցության սենյակները համարյա չեն փոխվել: Միայն դրանցից ամենամեծում սեղան եւ աթոռներ են հայտնվել: Նախկինի պես սենյակները վերանորոգված չեն, չկան վարդակներ, անհնար է տաքացուցիչներ միացնելը: Տարածքը չի ջեռուցվում:

«Ձերբակալված եւ կալանավորված անձանց պահելու մասին» ՀՀ օրենքում հստակ նշված չէ, թե միանգամից քանի հոգի կարող է տեսակցել ձերբակալվածին /կալանավորվածին/: Համարյա բոլոր ՔԿՀ-ներում վարչակազմի անդամները այս հարցի վերաբերյալ տարբեր տեսակետներ ունեն: Ոմանք կարծում են, որ երեքից ոչ ավել (ենթադրաբար հին օրենքի դրույթը մեխանիկորեն նորի վրա տարածելով), եթե ավելի շատ, ապա բացառապես վարչության գրավոր թույլտվության հիման վրա: Մյուսները գտնում էին, որ այցելուների թիվն անասհմանափակ է:

Անհասկանալի է նաեւ օրենքի դրույթը, համաձայն որի՝ մեկ ամսվա ընթացքում ձերբակալված անձին թույլատրվում է առնվազն 2 տեսակցություն՝ մինչև 3 ժամ տեսողությամբ: Նախեսառաջ «առնվազն » հաճախ ընկալվում է որպես «ընդամենը»: Երկրորդ, եթե երկուսն արդեն եղել է, ապա ո՞ր դեպքերում թույլատրել երրորդը: Եւ արդյո՞ք սրանից հետեւում է, որ տեսակցությունների հնարավոր քանակը պետք է համարել սպառված, այն դեպքում, երբ մեկ տեսակցությունը կայացել է հարազատների հետ, իսկ մյուսը՝ ՉԼՄ-ների ներկայացուցիչների:

Հետաքրքիր է այն փաստը, որ 5 ՔԿՀ-ներից միայն մեկում էր գրանցված նախնական քննություն իրականացնող մարմնի կողմից տեսակցությունն արգելող որոշում կայացնելու մի քանի դեպք:

Վարչակազմի ներկայացուցիչների համար այնքան էլ պարզ չէ, թե քննիչի կողմից տեսակցությունն արգելող որոշումը պետք է համարել չգործող այն պահից, երբ նախաքննությունն ավարտված է, սկսվում է քրեական գործի նյութերի հետ ծանոթացման գործընթացը, կամ գործը հանձնված է դատարան:

Նամակագրություն

Ձերբակալված անձանց նամակագրությունն այսուհետ թույլատրված է օրենքով, չի կարող արգելվել: Նամակագրության գրաքննություն կարող է իրականացվել միայն դատարանի որոշմամբ:

Սակայն, որպես կանոն, նամակագրությունից հազվադեպ են օգտվում, քանի որ ընձեռված է հեռախոսային կապից օգտվելու հնարավորություն: ՔԿՀ-ներում նամակագրության համար նախատեսված որեւէ տեսակի փոստարկղեր չկան, նամակների մուտքը հնարավոր է փոստով, իսկ՝ ելքը ապահովվում է անձնակազմի կողմից:

Գրաքննության համար բացակայում է հստակ մշակված մեխանիզմ, ինչը բացատրվում է դատարանի կողմից համապատասխան որոշումների բացակայությամբ:

Համաձայն օրենքի՝ գրաքննություն իրականացնում է քրեական վարույթն իրականացնող մարմինը, բայց այս դեպքում անհասկանալի են ՔԿՀ-ի վարչակազմի գործողությունները: Իսկ ինչպե՞ս պետք է արձանագրվեն գրաքննության փաստերը:

Հետաքրքիր էր ՔԿՀ-ներից մեկում տրված պատասխանը, ըստ որի դրսից եկող նամակները կարող են գրաքննության ենթարկվել: Մեկ ուրիշում մեզ հայտնեցին, որ դուրս ուղարկվող ցանկացած, այդ թվում նաեւ անձնական նամակի, վրա պետք է լինի ՔԿՀ-ի որոշմակնիքը: Նամակը գնում են առանց այն ընթերձելու եւ նոր միայն ուղարկում: Բայց որո՞նք են երաշխիքները, որ բաց նամակները չեն ընթերձվում : Եւ ո՞րն է նամակագրության «արտաքին զննման» մեխանիզմը:

Հեռախոսակապ

«Կալանավորված եւ ձերբակալված անձանց պահելու մասին» ՀՀ օրենքը հստակ չի կարգավորում հեռախոսակապի հարցը: Օրենքի 17-րդ հոդվածի համաձայն՝ ձերբակալվածներին պահելու վայրի վարչակազմը ձերբակալված անձանց կապն ընտանիքի եւ արտաքին աշխարհի հետ ապահովելու համար ստեղծում են համապատասխան պայմաններ, այդ թվում կապի հնարավոր միջոցների հանգույցներ: Այս հոդվածի հիման վրա ՔԿՀ-ներում ավտոմատ-հեռախոսներ են տեղադրվել: Կալանավորները հեռախոսային քարտեր կարող են ձեռք բերել միայն հարազատների միջոցով, քանի որ ՔԿՀ-ներում դրանք պաշտոնապես զնելու հնարավորություն չկա:

Մի քանի ավտոմատ-հեռախոսներ կան «Նուբարաշենում», յուրաքանչյուր հարկում մեկ հեռախոս: Մեկական հեռախոսներ կան «Վարդաշեն»-ում, «Գյումրի»-ում եւ «Վանաձոր»-ում: «Աբովյան»-ում մինչ օրս ավտոմատ-հեռախոսներ չեն տեղադրվել, սակայն վարչակազմի պնդմամբ կալանավորները կարող են օգտվել հերթապահության հեռախոսային ընդհանուր կապի հանգույցից: «Վանաձոր»-ում մեկ ավտոմատ հեռախոսը բավարար չէ, օգտվել ցանկացողները նախապես հերթագրվում են վարչակազմի կողմից, եւ միշտ չէ, որ հերթը բոլորին հասնում է:

Հեռախոսային կապը միակողմանի է, դրսից զանգեր ընդունելն անհնար է:

Հանձնուքի ընդունման բոլոր կետերում կալանավորների հարազատների համար փակցված են հայտարարություններ այն մասին, որ կալանավորներին կարելի է հեռախոսային քարտեր ուղարկել:

Օրենքով կարգավորված չեն հեռախոսակապն արգելելու կամ հեռախոսային խոսակցությունն լսելու հետ կապված հարցերը: Պե՞տք է արդյոք արգելվի հեռախոսակապը այն դեպքերում, երբ արգելված են տեսակցությունները: Իրավունք ունի արդյոք, նախաքննություն իրականացնող մարմինը արգելել հեռախոսակապը: Ինչպե՞ս վարվի վարչակազմը, երբ դատարանը նամակագրության գրաքննության որոշում է կայացրել, արդյո՞ք այն տարածվում է նաեւ հեռախոսակապի վրա: Առավել եւս եթե հաշվի առնենք այն հանգամանքը, որ ավտոմատ-հեռախոսների զանգերն լսելու հարցը տեխնիկապես լուծված չէ:

Վերոնշյալ հարցերը մնում են բաց և դրանց չկարգավորումը ժամանակի ընթացքում կարող է հանգեցնել լուրջ դժվարությունների: Մասնավորապես, շատ կարեւոր է, որպեսզի օրենքի կիրառման անհստակությունները չառաջացնեն այնպիսի ծայրահեղություններ, որոնք կարող են մի կողմից վնաս կհասցնեն նախաքննությանը, իսկ մուս կողմից կխոչընդոտեն ձեռքարկվածների և կալանավորվածների արտաքին աշխարհի հետ շփվելու իրավունքի իրականացմանը: Օրինակ՝ վարչակազմը կարող է արգելել հեռախոսային խոսակցությունները, երբ արգելված են տեսակցությունները, սակայն մի գուցե ավելի տրամաբանական է թույլատրել լավող խոսակցությունները: Միաժամանակ, եթե նամակագրության գրաքննությունը իրականացվում է քրեական վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից, ապա ո՞վ է ինչպե՞ս պետք է լսի հեռախոսային խոսակցությունները:

Անհրաժեշտ է վերոնշյալ խնդրի օրենսդրական հստակ կարգավորում:

Հանձնուքի ընդունման եւ տեսակցություն տրամադրելու կետերը

Ինչպես արդեն նշվել է, հանձնուքի ընդունման եւ տեսակցություն տրամադրելու կետերը հիմնականում համընկնում են: Միայն «Նուբարաշեն»-ում է հանձնուք եւ տեսակցություն ստանալու պատուհանները առանձնացված:

ՔԿՀ-ների նշված կետերում հիմնականում ոչինչ չի փոխվել, միայն «Վանաձոր»-ում արտաքին վերանորոգում է կատարվել: Որպես կանոն տվյալ կառույցները չեն ջեռուցվում, այցելուները ստիպված սպասում են ցուրտ սենյակում, որն իրականում հավասարազոր է դրսում գտնվելուն: «Նուբարաշեն»-ում չեն բավականացնում նստարանները, չկան անգամ աղբարկղներ, աղբը եւ ծխախոտի մնացորդները կուտակված են անկյուններում: Չկան տեսակցություն ստանալու, դրանց թվի եւ անցկացման կարգի մասին օրենքի նորմերը բացատրող փակցված հայտարարություններ:

«Աբովյան»-ում առաջվա պես բացակայում է հանձնուքի ընդունման սենյակը: Այն ընդունվում է դեպի փողոց բացվող պատուհանից: Փակցված չեն հանձնուքի ընդունման կարգի եւ կալանավորների հաշվեհամարին փոխանցումներ կատարելու մասին հայտարարություններ:

Միանշանակ պարզ չէ որպես հանձնուք թույլատրվող առարկաների ցանկի հարցը: Օրենքում հանձնուքի ցանկ չկա, և որպես հետևանք պարզ չէ, ինչ անել հին ցանկի հետ: Մի շարք ՔԿՀ-ներում առաջնորդվում են հին ցանկով: Վարչակազմների անդամների պնդմամբ՝ ընդունվում է ամեն տեսակի սննդամթերք, բացի տնային պայմաններում պատրաստված պահածոներից եւ ապակյա ու թիթեղյա տարաներով մթերքներից: Ամառային ամիսներին, վարակիչ հիվանդություններից խուսափելու նպատակով, մի շարք մթերքների հանձնումը կարող է արգելվել:

Մամուլի, ռադիոյի, հեռուստատեսության մատչելիությունը

Հետազոտության արդյունքում պարզվեց, որ ոչ մի ՔԿՀ չի հասնում օրվա մամուլը: Սակայն Վարչության կողմից ՔԿՀ-ներին է ուղարկվում չվաճառված թերթերն ու ամսագրերը: Տեղեկատվությունը ձեռքարկվածներին և կալանավորներին հասնում է 2-3 շաբաթ ուշացումով: Ձեռքարկվածները և կալանավորվածները տեղեկատվություն կարող են ստանալ նաեւ հարազատներից՝ հանձնուքի միջոցով:

Ներկայումս քաղաքային ռադիոցանցը գործում է ոչ բոլոր ՔԿՀ-ներում:

Ռադիոընդունիչներ եւ հեռուստացույցեր կալանավորվածները ստանում են հարազատներից: Տարբեր ՔԿՀ-ներում պատկերը տարբեր է: «Նուբարաշեն» ՔԿՀ-ի պետի հավաստմամբ՝ հեռուստացույցեր կան յուրաքանչյուր բանտախցում, աշխատում է քաղաքային ռադիոցանցը: «Աբովյան» ՔԿՀ-ում 16 բանտախցերի առկայության դեպքում (որոնցից 8-ում կալանավորներ կան) կա մեկ հեռուստացույց եւ երկու ռադիոընդունիչ, իսկ քաղաքային ռադիոցանցը չի գործում:

Դրական փոփոխություններ

Ամփոփելով ուսումնասիրությունների արդյունքները՝ արձանագրել ենք վերջին տարվա ընթացքում ՔԿՀ-ներում կալանավորվածների արտաքին աշխարհի հետ շփման ոլորտում կատարված փոփոխությունները.

- Արմատապես փոխվել է տեսակցություն ստանալու կարգը - դրանք ստանալու դժվարությունները բացակայում են: (Մերձավոր ազգականների հետ ամիսը մինչև 2 անգամ), բացառությամբ այն դեպքերի, երբ տեսակցություններն արգելվում են քրեական հետապնդում իրականացնող մարմնի կողմից (մնաց դեպքերը գործնականում բացակայում են): Ընկերների հետ տեսակցությունը հստակ ձեւակերպված չէ, բայց, այնուամենայնիվ, հնարավորությունը հռչակված է:
- Ստեղծվել է հեռախոսակապի հնարավորություն:
- Օրենքով թույլատրվում է կալանավորված անձանց նամակագրություն, այն չի կարող արգելվել, միայն դատարանի կողմից համապատասխան որոշման առկայության դեպքում կարող է ենթարկվել գրաքննության:
- Հանձնուրի սահմանված չափաքանակը մեկ ամսվա համար 40 կգ-ից աճել է մինչև 70կգ:
- «Վանաձոր» ՔԿՀ-ում տեսակցությունների վայրում ապամոնտաժվել են վանդակները:
- Բարեկարգվել է «Վանաձոր» ՔԿՀ-ի երեխաների հետ տեսակցությունների սենյակը:
- «Արովյան» ՔԿՀ-ի տեսակցության սենյակներից մեկում տեղադրվել է սեղան եւ ավելացվել են աթոռներ :
- «Վանաձոր» ՔԿՀ-ի հանձնուրի եւ տեսակցություն տրամադրելու կետը կոսմետիկ վերանորոգման է ենթարկվել:
- Մի քանի ՔԿՀ-ներում հանձնուրի եւ տեսակցություն տրամադրելու կետերում փակցված են կալանավորների հարազատներին իրազեկելու համար անհրաժեշտ փաստաթղթեր:

Առաջարկություններ

1. Անհրաժեշտ է արագագացնել «Ձերբակալված եւ կալանավորված անձանց պահելու մասին» ՀՀ օրենքի ենթաօրենսդրական ակտերի ընդունման գործընթացը:
2. Ելնելով այն հանգամանքից, որ վերը նշված ակտերը ընդունված չեն, ՔԿՀ-ների վարչակազմերը ստիպված իրենք են մեկնաբանում օրենքը: Ինչը հաշախ հանգեցնում է կալանավորվածների եւ նրանց հարազատների իրավունքները խախտմանը, ինչպես և կարող է բերել նախնական քննության գաղտնիության խախտմանը, անհրաժեշտ է հրահանգավորել վարչակազմին օրենքի այն դրույթների վերաբերյալ, որոնք վերաբերվում են .
 - այն անձանց հեռախոսային խոսակցությունների իրավունքին, որոնց նկատմամբ կիրառվում է տեսակցության արգելք եւ նամակագրության գրաքննություն: Եթե տվյալ հարցը լուծվում է հեռախոսային խոսակցությունների գաղտնալսումների ճանապահով, ապա պետք է ստեղծել տեխնիկական անհրաժեշտ պայմաններ:
 - մեկ ամսվա ընթացքում տեսակցությունների հնարավոր քանակին,
 - կալանավորվածի հետ տեսակցության իրավունք ունեցող անձանց շրջանակին,
 - նախաքննություն իրականացնող մարմնի կողմից սահմանված տեսակցության արգելքին – մնում է արդյ՞՞ոք այն ուժի մեջ այն դեպքում, երբ նախնական քննությունն ավարտված է եւ կալանավորված անձը ծանոթանում է գործի նյութերին,
 - հանձնուրի թույլատրվող 70կգ քաշին (վերաբերում է այն միա՞յն մթերքներին, թե՞ նաեւ իրերին),
 - հանձնուրի արգելվող /թույլատրվող/ մթերքների եւ իրերի ցանկին,
 - տեսակցության սենյակների եւ հանձնուրի տրամադրման կետերի սենյակների պայմաններին,
 - կալանավորվածների հարազատներին մատչելի վայրում փակցվող փաստաթղթերի հստակ ցանկին,
 - կալանավորվածների ուղարկվող եւ ստացվող նամակների արտաքին գնման մեխանիզմին, որը կբացառի վարչակազմի կողմից այն ընթերցելու հնարավորությունը :
3. Անհրաժեշտ է ապահովել տեսակցության եւ հանձնուրի սենյակների ջեռուցումը: Ելնելով այն հանգամանքից, որ որ համարյա բոլոր ՔԿՀ-ը էլեկտրականությունից բացի չունեն ջեռուցման այլ աղբյուր-

ներ, որի հետևանքով հավաքվում են պարտքեր էլեկտրացանցին, անհրաժեշտություն է առաջանում վերանայել ՔԿՀ-ի գմեռային շրջանում էլեկտրականության կվոտաները:

4. «Աբովյան» ՔԿՀ-ում անհրաժեշտ է հատկացնել հանձնուքի ընդունման և տեսակցություններ տրամադրման սենյակ:
5. «Նուբարաշեն» ՔԿՀ-ի տեսակցության սենյակի խցերը շատ փոքր են, անհրաժեշտ է դրանք կահավորել նորմալ աթոռներով: Անհարմարավետության պատճառով կալանավորվածներն ու նրանց հարազատները տեսակցության ողջ ընթացքում ստիպված կանգնած են մնում, եւ բնականաբար, տեսակցությունը օրենքով թույլատրված ժամանակի մեկ-երրորդից էլ պակաս է տեւում:
6. «Գյումրի» ՔԿՀ-ի տեսակցության սենյակը շատ փոքր է: Անհնար է մեկ կալանավորվածի մոտ միաժամանակ 1-2 հոգուց ավելի այցելուների գտնվելը: Անհրաժեշտ է մեծացնել սենյակը, տեխնիկական մասն հնարավորություն կա, որ նյութական շատ մեծ ծախսեր չի պահանջում:
7. Պետք է ստեղծել պայմաններ, որ կալանավորվածներն անձամբ կարողանան հեռախոսային քարտեր գնել: Կան անձինք, որոնց հարազատները կանոնավոր չեն այցելում, բայց նրանց հաշվեհամարին կարող են փոխանցումներ կատարել: Այդ նպատակին կարող են ծառայել կրպակները, որոնք այժմ փաստորեն չեն գործում:
8. Հանձնուք ստանալու եւ տեսակցության սենյակների մեծ մասը վերանորոգման կարիք ունեն:
9. Հանգստյան օրերին ՔԿՀ-ներում հանձնուք եւ տեսակցություն ստանալու հնարավորությունը տարբեր է: Կարելի է շաբաթ օրը բոլոր ՔԿՀ-ներում միասնական աշխատանքային օր դարձնել, իսկ հանգստյան օրը փոխարինել մեկ այլ աշխատանքային օրով: Այսպիսով աշխատանքային օրերին ՔԿՀ գալու հնարավորություն չունեցող հարազատներին ավելի հարմար կլինի:
10. Անհրաժեշտ է վերանորոգել քաղաքային ռադիոցանցը այն ՔԿՀ-ներում, որտեղ այն չի գործում:

Соблюдение права арестованных на связь с внешним миром в уголовно-исполнительных учреждениях РА.

Отчет о проведенном исследовании.

Введение

«Союз Развития Гражданского общества» совместно с «Союзом защиты прав лиц, лишенных свободы, и заключенных» при содействии Хельсинского фонда по правам человека и финансовой поддержке БДИПЧ/ОБСЕ в период с августа по ноябрь 2001г. провели «Мониторинг соблюдения права на общение с внешним миром (информирование о задержании, свидание, переписка, получение передач) в следственных изоляторах (СИЗО) РА»¹. Целью мониторинга являлось изучение возможности сообщения задержанным/арестованным лицом о его задержании/аресте и месте содержания родным и друзьям, исследование условий получения и прохождения свиданий между содержащимися в СИЗО заключенными и их родственниками и друзьями, наличия либо отсутствия возможности поддерживать связь с семьей путем переписки, а также возможности и условий получения передач для выявления истинного положения в данной области и выработки рекомендаций по изменению законодательства, внесения ряда изменений в действующую практику.

За истекший год пенитенциарная система РА перешла в ведение Министерства Юстиции. С 1 апреля 2002г. вступил в силу и действует закон «О содержании задержанных и арестованных лиц».

Спустя год после проведенного мониторинга (26-27 декабря 2002г.) представители «Союза Развития Гражданского Общества» посетили 5 уголовно-исполнительных учреждений (далее УИУ) Министерства Юстиции РА («Нубарашен», «Вардашен», «Гюмри», «Ванадзор», «Абовян»), в которых содержатся лица, находящиеся в предварительном заключении (под арестом). В ходе посещения были осмотрены комнаты для свиданий и пункты приема передач, состоялись беседы с начальниками уголовно-исполнительных учреждений, сотрудниками, ответственными за проведение свиданий.

Мониторинг включал в себя исследование механизма получения и прохождения свиданий между содержащимися в УИУ заключенными и их родственниками и друзьями, наличия либо отсутствия возможности поддерживать связь с семьей посредством переписки, а также возможности и условий получения передач для выявления реального положения в данной области. Одним словом, проводилось аналогичное исследование соблюдения права арестованных на связь с внешним миром (в данном исследовании - в том числе возможность получать прессу, доступ к радио и телевидению, доступ к телефонной связи), результаты которого позволяют сравнить ситуацию с прошлогодней, проследить произошедшие изменения, выявить наличие трудностей, неясностей по применению норм нового законодательства и выработки рекомендаций по механизмам применения положений закона, в случае необходимости - внесения ряда изменений в действующую практику. Необходимо, однако, отметить, что в отличие от прошлого исследования, которое кроме наблюдения за комнатами для свиданий и помещений для передач и ожидания свиданий, последнее исследование основывалось в том числе на опросах заключенных, адвокатов, следователей и судей, родственников арестованных, последнее исследование было ограничено наблюдением за вышеуказанными помещениями и интервью с начальниками УИУ или их заместителями.

Свидания

В ходе проведенных исследований выяснилось, что согласно нормам действующего законодательства, механизм предоставления свиданий кардинально изменился. Свидания предоставляются «с близкими родственниками, представителями средств массовой информации и иными лицами». Однако данный пункт закона трактуется по-разному и часто довольно широко. Если с «близкими родственниками» относительно все ясно (т.к. понятие «близкие родственники» раскрывается в УПК как «родители, дети, супруги, братья, сестры»), то с «иными лицами» могут возникать определенные проблемы. На вопрос, как будет решаться вопрос с предоставлением свидания, если таковое попросит друг, сосед и т.д. ответы представителей администрации отличались друг от друга:

- Возможно, если сам заключенный дает согласие на свидание;
- Не разрешается, т.к. неизвестно, кто этот человек, и какие могут быть последствия;
- Будет отказано, если ранее они сидели вместе, либо проходили по одному и тому же делу;

¹ http://www.hra.am/docs/rus/report_rus.zip

- Не предоставляется свидание с несовершеннолетним посетителем несовершеннолетнему заключенному. Однако такое возможно в присутствии родственников арестованного;
- Может быть разрешено, если посетитель пришел с родственниками арестованного, и они ручаются за него.

Видится необходимым выработать практику и возможные стандарты по данному вопросу, провести инструктирование администрации о том, кому и по каким причинам может быть отказано в свидании с арестованным.

В целом предоставление свидания происходит по следующей схеме: посетители обращаются в окошко по предоставлению свидания (обычно это то же окошко, что и по приему передач, только в УИУ «Нубарашен» - отдельное, но в том же помещении). Предъявляется удостоверение личности и заполняется соответствующий бланк. После этого заявление визируется и соответственно предоставляется свидание начальником УИУ либо его заместителями. По утверждению администрации данный процесс занимает не более 20 минут. В УИУ «Нубарашен», однако, ожидание может затягиваться по причине нехватки персонала, на что пожаловался начальник УИУ. Только в УИУ «Абовян» заместитель начальника, предоставляющий свидание, перед этим встречается с посетителем лично и заносит сведения о посещениях в соответствующий журнал. Ни в одном другом УИУ журналов свиданий не существует, а сведения заносятся только в личную карточку заключенного, а потому составить четкие данные о количестве свиданий практически невозможно.

Свидания приходится ждать, если помещения для свиданий заняты. По утверждению администрации накладки бывают редко, т.к. количество свиданий не носит массовый характер. Так, к примеру, в УИУ «Абовян» - около 30 арестованных, на период 1-26 декабря месяца было 21 свидание, в УИУ «Ванадзор» - 23 арестованных – 8 свиданий.

В помещениях, где людям приходится передавать передачу и ожидать свидания, очень холодно, практически все они не отапливаются (кроме «Гюмри», где был включен обогреватель, но он был маломощным и в комнате было холодно). В основном не изменились по сравнению с прошлым исследованием и сами помещения для свиданий. Только в «Ванадзоре» демонтировали две клетки и теперь помещение для свиданий представляет собой отгороженное металлической сеткой помещение в конце коридора с двумя столами и стульями – для арестованного и родственников. При этом, находящиеся под потолком вентиляционные окошки выходят прямо на улицу и в итоге температура в помещении была минус 1,5 градуса. Там же значительно изменилась и стала уютнее комната для свиданий с детьми: появились стол, стульчики, картины, игрушки. Отапливалась комната для свиданий в «Гюмри» и «Вардашене». В «Гюмри» помещение для свиданий очень маленькое, есть возможность расширения и благоустройства за счет соседней камеры, однако нужны деньги на ремонтные работы. Несмотря на то, что в момент посещения в комнате для свиданий были включены мощные обогреватели, температура в помещении составляла +5 градусов. Из чего можно сделать вывод, что обогреватели были включены недавно. Следует отметить, что вопрос обогрева помещений очень проблематичен, т.к. Управление имеет задолженность по оплате электроэнергии, лимитов не хватает, а иных способов обогрева на сегодняшний день нет.

В «Нубарашене» представители администрации признали, что, так как имеющиеся прибитые к стене табуреты очень неудобные, при прохождении свидания как арестованный, так и его родственники вынуждены стоять. Практически не изменились комнаты для свиданий в «Абовяне», только в самой большой из них появились стол и стулья. Комнаты по-прежнему не отремонтированы, нет розеток, в которые можно было бы включать обогреватели. Помещение не отапливается.

Не совсем ясно в механизме проведения свиданий, сколько человек одновременно может присутствовать на свидании. Администрация на данный вопрос отвечала также по-разному. Несмотря на то, что в законе не предусмотрено количество посетителей, некоторые отвечали, что не больше трех (судя по всему механически перенеся на новый закон положения из старого), а больше - исключительно по письменному разрешению Управления. Другие заявляли, что количество посетителей не ограничено. Не совсем понятным оказалось и положение закона, согласно которому арестованному лицу может быть предоставлено как минимум два свидания в месяц продолжительностью до трех часов. Во-первых, «как минимум» чаще всего воспринято как «всего два». Во-вторых, если два уже было, то, в каких случаях предоставлять третье? И следует ли считать лимит свиданий исчерпанным в том случае, если состоялось одно свидание с родственниками и одно с представителями СМИ? Интересен тот факт, что из пяти УИУ только в одном было зафиксировано несколько случаев вынесения органом предварительного расследования постановления о запрещении свиданий.

Не совсем ясно для представителей администрации, считать ли не действующим постановление следователя о запрете свидания с того момента, как следствие завершилось, идет процесс ознакомления с материалами дела либо дело передано в суд.

Переписка

Переписка арестованных лиц отныне разрешена законом и не может быть запрещена, а лишь подвергнута цензуре в случае наличия соответствующего решения суда.

Однако, как правило, данным видом связи пользуются крайне редко, так как появилась возможность телефонной связи. На самих УИУ каких-либо ящиков для корреспонденции нет, письма могут приходить по почте, исходящие отправляет администрация.

При этом отсутствует четко выработанный механизм цензуры, что объясняется отсутствием соответствующих решений суда. Согласно закону, цензуру осуществляет орган, осуществляющий уголовное преследование, однако, каковы при этом действия администрации? Как должны фиксироваться факты цензуры?

Интересный ответ прозвучал в одном из УИУ. Получалось, что письма, полученные извне, могут быть подвергнуты цензуре. В другом нам заявили, что на любых исходящих, в том числе и личных, письмах должен быть проставлен штамп УИУ, а посему они получают от заключенного незапечатанное письмо, ставят штамп, просматривают, не читая, а затем только отправляют. Но какова может быть гарантия, что открытые письма не читаются? И каков механизм «внешнего досмотра» корреспонденции?

Телефонная связь

Вопрос телефонной связи не совсем четко урегулирован законом. Согласно статье 17 «Связь задержанных и арестованных с семьей и с внешним миром» закона «О содержании задержанных и арестованных лиц»: «администрация места содержания арестованных создает соответствующие условия для поддержания связи арестованных с семьей и с внешним миром. С этой целью создаются комнаты для свиданий, узлы возможных средств связи...» На основании данной статьи были установлены телефоны-автоматы. Карточки для телефонов могут быть доставлены родственниками заключенных. Возможность официально купить их в УИУ отсутствует. Несколько автоматов: по одному на каждом этаже установлено в «Нубарашене». По одному в «Вардашене», «Гюмри» и «Ванадзоре». В «Абовяне» телефонов-автоматов до сих пор нет, однако, по словам администрации, арестованные могут звонить из дежурки через общий узел связи. При этом одного телефона-автомата в «Ванадзоре» явно недостаточно, так как желающие позвонить обычно предварительно записываются у администрации, и не всегда до всех доходит очередь. Телефонная связь односторонняя, позвонить извне невозможно.

Практически во всех пунктах приема передач вывешены объявления для родственников о том, что заключенным можно передавать телефонные карточки.

Не урегулированы законом вопросы запрета телефонной связи либо возможного прослушивания. Как поступить администрации с телефонными звонками, если свидания запрещены? Запрещаются ли в данном случае и телефонные звонки? Имеет ли право орган следствия запретить телефонную связь? Как следует поступать администрации, если суд вынес решение о цензуре переписки, распространяется ли это решение на телефонные разговоры? Тем более, если учесть, что вопрос прослушивания звонков с телефонов-автоматов на сегодняшний день технически не решен. Все эти вопросы остаются открытыми и со временем могут привести к возникновению ряда проблем. В частности, очень важно, чтобы из-за неясностей с применением закона не происходили перегибы как с нарушением права на общение с внешним миром, так и не наносился существенный урон следствию. Так например, администрация может запретить телефонные разговоры, если запрещены свидания, но, может, было бы логично разрешить прослушиваемые разговоры? В то же время, если цензуру переписки должен проводить орган расследования, то кто и как должен прослушивать телефонные переговоры?

Необходимо четкое законодательное урегулирование данного вопроса.

Пункты приема передач и предоставления свиданий

Как было указано выше, в основном пункты приема передач и предоставления свиданий совпадают друг с другом, это одно и то же окошко. Только в «Нубарашене» окошек два: для передач и для свиданий.

В основном ничего в данных пунктах не изменилось, в «Ванадзоре» сделан косметический ремонт. Как правило, данные помещения не отапливаются и людям приходится ждать практически на уличном холоде. В «Нубарашене» не хватает скамеек либо стульев, отсутствует элементарная урна, в результате в помещении грязно, в углу валяются мусор и окурки. Нет объявления, разъясняющего нормы закона по предоставлению свиданий, их количества и порядка проведения. Не было ничего по данному вопросу и в «Гюмри». В «Абовяне» помещение для приема передач по-прежнему отсутствует, передачи принимаются в окошко, выходящее на улицу. Не появилось и никаких объявлений, ни о порядке принятия передач, ни о правах на свидание и переписку, ни о возможности перечисления денежных средств на счет заключенных.

Не совсем ясно обстоят дела и со списком передач. В законе нет какого-либо списка, а из-за отсутствия инструкции администрации не совсем ясно, как быть со старым списком. В итоге в ряде УИУ сохранились старые списки, но в то же время представители администрации, как правило, утверждали, что принимаются все продукты без ограничений. Не разрешаются лишь домашние консервы, продукты в стеклянных и жестяных тарах. В летний период во избежание инфекционных заболеваний, некоторые продукты могут быть запрещены.

Доступ к прессе, к радио и телевидению.

Исследование показало, что не существует ни в одном УИУ механизма получения свежей прессы, однако, существует механизм пересылки через Управление во все УИУ непроданных газет и журналов, т.е. информация до задержанных и арестованных может доходить со сроком опоздания до 2-3 недель. Также арестованные и задержанные могут получать прессу через родственников вместе с передачами.

На сегодняшний день городская радиосеть работает не во всех УИУ.

Радиоприемники, телевизоры арестованные получают от родственников. В этом плане картина различная в зависимости от УИУ. Например, в УИУ «Нубарашен», по утверждению начальника УИУ, в каждой камере есть телевизор, работает городская радиосеть, в то время как в УИУ «Абовян» на 16 камер (из которых в 8 содержатся заключенные) существуют только один телевизор, два радиоприемника, а городская радиосеть не работает.

Позитивные изменения.

Подводя итоги на основе проведенных наблюдений, можно выявить те позитивные изменения в УИУ, которые произошли за последний год в плане возможности арестованных общаться с внешним миром:

- Кардинальное изменение в предоставлении свиданий – отсутствуют трудности в получении таковых (с близкими родственниками, до 2-х раз в месяц), кроме тех случаев, когда свидания запрещены органом, ведущим следствие (следует отметить, что случаи запрета практически отсутствуют). Появилась не совсем определенная, но все же возможность свидания с друзьями.
- Появилась возможность телефонной связи.
- Переписка арестованных лиц отныне разрешена законом и не может быть запрещена, а лишь подвергнута цензуре в случае наличия соответствующего решения суда.
- Лимит передач увеличился с 40 кг до 70 кг в месяц.
- Демонтированы клетки в помещении для свиданий УИУ «Ванадзор».
- Более обустроенной стала комната для свиданий с детьми в УИУ «Ванадзор».
- В УИУ «Абовян» в одной из комнат для свиданий появился стол и добавлены стулья.
- В УИУ «Ванадзор» сделан косметический ремонт в пункте приема передач и получения свиданий.
- В некоторых УИУ в пункте приема передач и получения свиданий вывешены документы, необходимые для осведомления родственников.

Рекомендации.

1. Необходимо ускорить процесс принятия подзаконных актов к закону «О содержании задержанных и арестованных лиц»
2. В связи с тем, что вышеуказанные акты не приняты, администрации УИУ вынуждены сами толковать закон, что зачастую приводит к нарушению прав арестованных и их родственников, а также может

привести к нарушению тайны следствия. Поэтому необходимо незамедлительно проинструктировать администрацию по положениям закона, касающимся

- права на телефонные разговоры для лиц, в отношении которых действует запрет на свидание и цензура переписки. Если данный вопрос решается путем применения цензуры на телефонные разговоры данной категории лиц, то необходимо создание необходимых технических возможностей;
 - количества возможных свиданий в месяц;
 - круга лиц имеющих право на свидание с арестованным;
 - действия запрета на свидание, установленный органом, ведущим следствие, – остается ли оно в силе на тот период, когда следствие завершено и идет ознакомление арестованного с материалами дела;
 - разрешенного лимита для передач в 70 килограмм - включает ли он себя только продукты или также вещи;
 - списка запрещенных/разрешенных к передаче продуктов и вещей;
 - условий комнат, в которых проходят свидания и комнат приема передач;
 - точного списка документов, который необходимо вывесить в доступном родственникам арестованных месте для ознакомления;
 - механизма досмотра как получаемой, так и отправляемой заключенными корреспонденции, исключающего возможность прочтения ее персоналом.
3. Необходима организация отопления комнат для свиданий и приема передач. В связи с тем, что почти все УИУ не имеют других источников отопления, кроме электричества, из-за чего накапливается задолженность перед электросетью, видится необходимым пересмотр квот на расход электричества в УИУ на зимний сезон.
 4. В УИУ «Абовян» необходимо выделить комнату для получения передач и ожидания свиданий.
 5. В УИУ «Нубарашен» кабинки для свидания необходимо оборудовать нормальными стульями, т.к. из-за неудобства существующих арестованные и их родственники вынуждены стоять на протяжении всего свидания, что является одним из факторов того, что свидания занимают обычно меньше трети разрешенного законом времени.
 6. Так как комната для свиданий в УИУ «Гюмри» очень маленькая и не может вместить одновременно больше 1-2-х посетителей к одному заключенному, необходимо ее расширить, тем более, что технические возможности, не требующие больших материальных затрат, для этого имеются.
 7. Необходимо создать возможность, чтобы арестованные сами могли покупать телефонные карточки. Это особенно актуально для лиц, родственники которых не имеют возможности регулярно посещать арестованного, но могут перечислить средства на его счет. Хотя для этих целей могли служить ларьки, они практически не действуют.
 8. Большинство комнат для получения передач и комнат для свиданий нуждаются в ремонте.
 9. Так как возможность приема передач и получения свидания в выходные дни в УИУ различна, возможно, видится необходимым сделать субботу единым рабочим днем для всех УИУ, перенеся выходной на один из будних дней, что будет удобно для родственников арестованных, не имеющих возможности приезжать в УИУ в будние дни.
 10. Необходимо провести или же починить городскую радиосеть в тех УИУ, где существует такая необходимость.

Monitoring of Implementation of the Right to Communication with the Outside World in Pre-Trial Isolators of the Republic of Armenia.

Report

Introduction

During the period from August to November of 2001 the Civil Society Development Union (CSDU) and the Union for the Protection of the Rights of Persons Deprived of Liberty and of Prisoners with the support of the Helsinki Foundation for Human Rights and the financial assistance of the OSCE/ODIHR carried out a monitoring of implementation of the Right of Detainees to Communicate with the outside world (i.e. notification on detention, visits, correspondence, receipt of parcels) in pre-trial isolators of the Republic of Armenia². The purpose of the monitoring was to study the possibility of detainees or arrested persons to inform relatives and friends of their detention or arrest and the place of detention, as well as to look into the conditions of making visits by relatives and friends, the availability or lack of possibilities to keep in touch with families by means of correspondence, as well as the possibility and conditions of receiving parcels with the goal of discovering the real situation in this area and developing recommendations on amending the legislation and the existing practice.

Last year the penitentiary institutions system of the RA was transferred to the authority of the Ministry of Justice of the RA. The Law on Treatment of Arrested and Detained Persons has come into effect since 1 April 2002.

A year later, on 26-27 December 2002, the CSDU representatives visited five penitentiary institutions (Noubarashen, Vardashen, Gyumri, Vanadzor and Abovyan) of the Ministry of Justice of the RA, where the arrested persons were held in pre-trial custody. They inspected the visit rooms and parcel delivery points and held conversations with the heads of penitentiary institutions, their staff and officers in charge of visits.

The monitoring included studies on the process of permitting and holding visits to detainees by their families and friends, the availability or lack of possibilities to maintain contact with families through correspondence, as well as the possibility and conditions of receiving parcels with the goal of discovering the real situation in this area. Like the similar study conducted a year earlier, this visit aimed at examining the implementation of the right of detainees to communicate with the outside world (in this particular case – the right to receive printed press, access to TV and Radio and telephone communications), with a view to compare the results with last year's report, track and record any positive changes, explore the existing difficulties and unclarities with regards to the new legislation and develop recommendations on implementation of the current norms and, if necessary, amending the existing practice.

Unlike the last year's study, which was implemented by means of surveying and interviewing former detainees, their relatives, investigators, attorneys and judges, in addition to observing the visit rooms and parcel delivery points, the current one was limited to inspecting the above premises and interviews with the heads of penitentiaries and their deputies.

Visits

During the study, we found out that the procedure for permitting visits, in accordance with the current legislation, has been dramatically changed. The visits are allowed to "close relatives, representatives of mass media and other individuals". However, this item of law is quite broadly interpreted in practice. While the notion of "close relatives" is relatively clear (they are referred to as parents, children, brothers, sisters, spouses), the meaning of "other individuals" provokes some discrepancy. When questioned whether a friend or a neighbor, and so on, could be allowed to meet a detainee, the administration gave different responses:

- Yes, it was possible, if the detainee agreed to have a visit;
- No, it was not permitted since the visitor and the consequences of that visit were unknown;
- It would be refused if the detainee and visitor had been prison-mates and/or had been charged under the same case;
- The visit would be refused if both the detainee and visitor were under-aged. However, this could be possible in the presence of one of the detainee's relatives;

² http://www.hra.am/docs/eng/local/Detainees_Report_English.pdf

- Visit might be allowed if the visitor had come with the detainee's relatives who could vouch for him.

In this respect, it seems necessary to work out a well-defined practice and standards on this issue and to train and raise the awareness of the penitentiary administration accordingly.

As a rule, visitors to detainees obtain visit permissions at the same window at which parcels are delivered (only in Nubarashen penitentiary the window is different, but located in the same room. They are then asked to an ID, fill in a special application form, which is stamped and authorized by the head of the penitentiary or his/her deputy. The administration claims that this process takes up to 20 minutes. In Nubarashen penitentiary, however, the waiting could be much longer because of lack of sufficient staff, as its head complained. Only in the Abovian penitentiary, the deputy head of administration, in charge with authorizing visits, meets the visitor in person and keeps a special book with information about the visits. No other penitentiary institution has such practice; rather the information is recorded in detainee's personal file, which makes almost impossible to obtain reliable data on number of visits had.

The visitors are bound to wait if the visit rooms are occupied, although, according to administration such cases are rare since the visits are not of mass scale. For instance, 30 detainees in the Abovian prison registered only 21 visits in the period from the 1st to 26th of December 2002; in Vanadzor penitentiary, there had been only 8 visits for 23 total detainees.

The visit rooms are very cold; almost none of them have any sort of heating (only in Gyumri where there was a radiator albeit low-capacity because it was still cold). The rooms largely remained unchanged since our visit last year. Only in Vanadzor penitentiary the two cages were demolished and it now looked like a long room with metallic grid dividing it into two, with two (for detainee and visitor) stools and tables in the far end of it. The ventilation windows were located right under the ceiling and overlooking the street. As a result, the temperature in the room was minus 1.5 degrees. The visit room for children has been significantly improved and became much cozier—with additional table, chairs, paintings, and toys. The visit rooms Gyumri and Vardashen were heated up. In Gyumri, however, the space was too small. Though it was possible to enlarge the space at the expense of the adjacent cell, however, there was lack of money for such repair works. Despite powerful electric heaters were on in the visit room when we entered, the temperature in the room was still only plus 5 degrees, meaning that the heaters had been, most probably, turned on short time ago. The issue of heating is quite difficult since the penitentiaries have debts on electricity charges, the limits are not sufficient and presently there are no alternative ways of heating the building (i.e. central heating system does not operate).

In the Noubarashen penitentiary, the administration confessed that the stools screwed in the walls were too awkward, so the detainee and the relatives were forced to stand up during the whole meeting. In the Abovian penitentiary, the visit rooms almost have not changed, but for a table and chairs in the largest room. The rooms were in poor condition, with no sockets to plug in the heaters and rooms unheated.

The procedure and process for holding visits is quite unclear as well, and the administration did not have clear answers on them either. It is not clear how many people can be present during a visit at a same time. Despite the law does not specify any number of visitors, some said that no more than three visitors are permitted (seems to be routinely re-applied from the old legislation). In case of more than three visitors, a special permit should be acquired from the administration. Others replied that the number of visitors is unlimited. The provision of the law that a detainee is entitled to two, as a minimum, visits with a duration of up to three hours was not properly easily and clearly interpreted either: a/ the 'two, as a minimum' was often interpreted as 'two in total'; and b/ if the two visits appointments had already been held, in what cases should the third visit be allowed? Should the 'two, as a minimum' limit applies if there were one meeting with family and another with mass media? It is interesting to note that only in one out of five penitentiaries there were recorded cases when the pre-trial investigation body prohibited, with a special decree, any visits.

Also, the administrations were uncertain on how to treat the decision of a pre-trial investigation body to prohibit visits once the investigation was over, the case documents were under examination or the case was brought to the court.

Correspondence

The correspondence is allowed and regulated by law and cannot be prohibited but are subject to censorship if such decided by a special verdict of the court. Nevertheless, this type of communication is rarely used nowadays due to availability of telephone communication.

There are no letterboxes in the penitentiaries. The incoming letters are delivered by regular mail, and the administration sends the outgoing correspondence.

There is no clear censorship procedure, which is accounted for absence of definitive court verdicts. According to the law, the censorship is carried out by the investigating body, while the responsibilities of the administration and how should the censorship be recorded remain loose and unclear.

In one of the penitentiaries we were told that the outgoing letters might undergo censorship. In another, it turned out that all the outgoing correspondence, including personal letters, should be received open, looked over (without reading), stamped by administration and only then sent out. This means that there is no guarantee that the open letters will not be read, besides, the procedure of looking the letters over is not apparent either.

Telephone communication

The telephone line provision has not been well specified by the law. The Article 17 “Communication of Detainees with their Families and Outside World” of the Law on Maintaining Detainees and Prisoners reads that “the local administration shall provide appropriate conditions for detainees to keep in touch with their families and the outside world. With this purpose the visit rooms, points of communication, etc. must be provided ...”. Based on this article, the telephone booths have been installed. The relatives can bring phone cards to detainees since they are not available in penitentiaries. There are several telephone booths in the Noubarashen penitentiary -- one on each floor; meanwhile there is only one phone booth in Vardashen, Gyumri, and Vanadzor; and none in the Abovian institution (though, according to the administration, the detainees can make calls from a private duty room by normal city line). In Vanadzor, the detainees normally sign up beforehand for making calls, though, because of only one phone, the queued do not always get a turn. Moreover, the connection line is one-way.

Special notices were posted in all parcel receipt points informing the relatives and visitors that they can pass phone cards to the detainees.

The law also does not dwell on issues like tapping the phone line or possible prohibition of phone calls. What the administration shall decide on phone calls, if the appointments for a detainee have been rejected? Shall it under these circumstances not permit phone calls as well? Has the investigating body the right to prohibit the phone calls? If the court passed a verdict on correspondence censorship should this decision be extended on phone calls as well, considering the phone tapping issue has not been technically solved yet? All these sorts of questions remain unanswered, and in due course they can cause a number of problems. In particular, it is important both to prevent violation of the right of the detainee to communicate with the outside world and not to damage the investigation. For instance, the administration can prohibit the phone calls if the appointments are not allowed, but at the same time it might seem more appropriate to proceed with the tapped calls? At the same time, the question arises if the investigating body is to censor, then who is in charge of and how the tapping of calls shall be arranged? Hence, a precise legislature is necessary to adopt to settle this issue.

Parcel Receipt Points and Visit Rooms

As it was earlier mentioned, almost in all penitentiary institutions the parcel receipt points and visit rooms are the same, with the exception of Noubarashen, where there are the two premises are separate.

In general, no changes have occurred in the points except for some repair works in the Vanadzor institution. Normally, these premises are not heated and visitors, in fact, had to wait in the street temperature. The Noubarashen institution lacks benches and chairs, as well as a waste bin. As a result, the room is dirty with lots of waste and cigarette-butts. There is no notice informing on the provision of the law on visits and their procedure.

Similar situation was in Gyumri institution. In the Abovian, there was no point for receiving parcels inside the building, so the visitors could only pass the parcels through the window overlooking the street. No notices on procedure of handing parcels, right to visits, possibility for transferring some money, as well as list of things to be allowed into the parcels. The acting law does not provide the list, thus leaving the administrations unclear about what to do with the old one. As a result, the old lists were preserved, though the administrations assured that they accept things with the only restrictions of homemade canned food and products in glass tare, and in summer some products cannot be accepted in prevention of infections.

Access to Press, TV and Radio

The study has shown that there is no mechanism for receiving recent press in any penitentiary institution. Although, the unsold press can be delivered through the administration to the institutions with delay up to 2-3 weeks. The detainees can also receive the press through their relatives.

As of today, the city radio channel net reaches not all penitentiary institutions. The detainees receive radios and TV sets through their relatives. In this issue, the situation differs among the institutions. For instance, in the “Noubarashen”, according to the administration head, there is a TV in every cell and the city radio net works, while in the “Abovian” institution, there is only one TV, two radios per every 16 cells (with prisoners in 8 cells) and the city radio does not work.

Positive changes

To sum up the study, the following are positive changes which took place in the penitentiary institutions on the right of the detainees to communicate with the outside world within the one year:

- Significant changes in allowing visits (with relatives up to twice per month) - no obstacles in arranging the visits - except when they are rejected by investigating body (though it should be noted that such cases are very rare); albeit indefinite, a possibility to visit by a friend became possible.
- Telephone communication has been made available.
- Correspondence has been now allowed and regulated by law and cannot be prohibited but are subject to censorship if such decided by a special verdict of the court.
- Weight limit on parcels has been increased from 40kg to 70kg per month.
- Wired cages in the visit rooms in Vanadzor penitentiary have been demolished.
- Visit room for children in Vanadzor institution has become more settled and comfortable.
- A table and chairs have been brought to one of the visit rooms in Abovian institution.
- Some cosmetic repairs have been made in the parcel delivery point and visit arranging room in Vanadzor institution.
- Information documents for relatives have been posted at the parcel delivery points and visit rooms in some of the penitentiaries.

Recommendations

1. It is necessary to accelerate the process of adopting regulations to the law "On Treatment of Arrested and Detained Persons "
2. Since the sub-law acts to the Law on Treatment of Detainees and Arrested persons have not been adopted, the administrations of the penitentiary institutions have to interpret the law, which sometimes brings to violation of the rights of the detainees and their relatives, and could also entail violation of the confidentiality of investigation. Thus, it is necessary to hold training sessions with the administration to clarify the following provisions of the law:
 - The right to telephone communications of detainee, who was prohibited to any visits and subject to censorship of correspondence. If the issue is in censoring the telephone conversations, then adequate conditions and equipment must be installed.
 - Number of visits permitted in one month;
 - Circle of individuals who have the right to meet the detainee;
 - How to treat the decision of a pre-trial investigation body to prohibit visits once the investigation was over, the case documents were under examination or the case was brought to the court.
 - Whether the allowed 70kg of goods include also clothes?
 - List of allowed/prohibited goods in the parcel;
 - Conditions of the visit rooms and parcel receipt points;
 - List of documents which the visitors should familiarize with before meeting the detainee and which should be posted in an accessible place;

- Procedure for looking over both the incoming and outgoing correspondence, which should exclude reading the letters by administration.
3. It is necessary to tackle the heating issue. Since the penitentiaries do not have other means of heating than electricity, they accumulate high debts to the distribution grids. It is, therefore, necessary to review the quotes on the consumption of electricity in the winter season.
 4. Abovian penitentiary should be allocated with a parcel delivery and visit point.
 5. Nubarashen penitentiary should be equipped with normal chairs since the existing ones are so awkward the detainees and their visitors are forced to stand during the whole meeting, which shortens by third the total allowed meeting time.
 6. Since the visit room in Gyumri penitentiary is very small and cannot accommodate more than 1-2 visitors at a time to one detainee, it is necessary to expand it given that it is technically feasible and is not much resource consuming.
 7. Detainees should be given the possibility to purchase telephone cards. It would be especially helpful for those persons whose relatives are unable to pay frequent visits but can afford transferring money on his account. Although the telephone booths should have served this purpose, they practically are in stand still.
 8. Majority of premises for visits and parcel receipts are in poor conditions and badly need repair works.
 9. Since the regulations of visits and passing parcels on week-ends varies between different penitentiaries, it should be necessary to make Saturday a working day for all penitentiaries, transferring the day-off to any week day. This would be convenient for relatives of detainees who are unable to visit on working days.
 10. The City Radio channel must be restored and repaired in those penitentiaries that need it.